ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

№9(1)
2026

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 376 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – **Doctor of Pedagogical Sciences, Professor**
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

O'smirlarda hissiy bezovtalikning psixologik determinantlari sifatida o'z-o'zini baholash va o'ziga munosabat xususiyatlari....... 10
Ibraymova Altinay Esemuratovna

Bo'lajak pedagoglar shaxsiyatida ksenofobiya xavfi: kasbiy deformatsiya omillari va uning pedagogik faoliyatga ta'siri 16
Abdiraximova Dildora Begimkulovna

Biologiya ta'limida sun'iy intellektdan foydalanish: didaktik imkoniyatlar, muammolar va metodik yechimlar....... 20
Raxmatov Uchkun Ergashevich

Talabalarda mediasavodxonlik va tanqidiy fikrlash o'rtasidagi psixologik bog'liqlik....... 28
Adizova Muxabbat Muxitdinovna

Oliy ta'lim rahbar-kadrlarida stressogen vaziyatlarni boshqarishning pedagogik-psixologik o'ziga xos jihatlari 32
Sultonov Mansur G'aniyevich

Boshlang'ich ta'limda individual yondashuv orqali o'quvchilarning ta'lim natijalarini yaxshilash 37
Latipova Ma'rifat Salohiddin qizi, Bo'tayeva Saodat Xudoyor qizi

Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli resurs bazasini yaratish kompetensiyasi: tuzilma va mezonlar....... 41
Qo'qonboyeva Durdona Faxriddin qizi

Biologiyani o'qitishda zamonaviy ta'lim metodlari....... 44
Joldasbayeva Gulchexra Maksetbayevna

Organik fotoelementlarning moslashuvchanligini oshirish....... 49
Jalolova Pokiza Muzaffarovna

Dzyudo sport turida texnik tayyorgarlikni takomillashtirishda maxsus mashqlardan foydalanish samaradorligi....... 54
Ko'palov Sanjar Ulug'bekovich

Interactive Methods for Developing Sociolinguistic Competence in Higher Education 59
Baxramova Diyora Sanjar qizi

Texnika yo'nalishi talabalarini ishlab chiqarish muhitiga tayyorlashda CDIO va sanoat korxonalari hamkorligining pedagogik imkoniyatlari 66
Gaffarov Xasan Ravshanovich

Onkologik bemorlarga tashxisni bildirish madaniyati va uning psixologik oqibatlari (O'zbekiston misolida)... 70
Jonpo'lotova Manzura Jahonovna

Malaka oshirish jarayonida rahbar-kadrlarning SOFT-kompetensiyalarini rivojlantirish samaradorligi....... 75
Axrorova Umida Xamidullayevna

Refleksiv ta'lim muhitida o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirishning didaktik parametrlari tizimi 81
Sadikova Shaxnoza Ulug'bek qizi

Loyihaviy faoliyat asosida talabalarda mustaqil ta'lim kompetensiyalarini shakllantirish mexanizmlari 87
Jabborov Toxirjon Maqsudali o'g'li

Biologiya fanini o'qitishda biologiya (maxsus pedagogika: logopediya) yo'nalishi talabalarining tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari....... 91
Hakimova Musharraf Fozilovna, Hasanova Zebo Davlatovna

Maktabgacha yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda bolalar adabiyotining didaktik imkoniyatlari 96
Homiyatova Mavluda Amon qizi

Boshlang'ich sinflarda raqamli ta'lim muhitini yaratish va interaktiv metodlardan foydalanish....... 101
Karimova Nargiza Raximovna

Maktabgacha ta'limda raqamli texnologiyalar asosida bolalarning soft skillsini rivojlantirish: interaktiv va sun'iy intellektga asoslangan yondashuvlar 109
Mamatqulova Nozimaxon Shavkat qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida innovatsion pedagogik faoliyat ko'nikmalarini rivojlantirish: kvazi-eksperimental tadqiqot 116
Nozimabonu Tojiboyeva

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborotni tekshirish va dalillarga asoslangan xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi 124
Abduraxmonova Gulandam Anvarjonovna

Funksional yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik mahoratini takomillashtirishning ustuvor jihatlari 130
Safarov Dilmurod Zoirovich

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv faoliyati samaradorligini oshirishda o'qish savodxonligining ahamiyati 135
Turg'unboyev Sirojiddin Faxriddinovich

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish asosida matematika fanini o'qitishda o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish metodikasi 140
Sultonova Shahnoza Yusuf qizi

Boshlang'ich sinflarda ingliz tili o'qitish metodikasini yosh omili asosida takomillashtirish 147
Akhmadaliyeva Nargizakhon Abdumalik qizi

Tengdoshlar bilan munosabat sifatiga oilaviy muhitning bilvosita ta'siri 153
Baratullayeva Dilnoza Xabibullo qizi

Bolalar kiyimlari va ular bilan bog'liq urf-odatlar (Buxoro vohasi misolida) 156
G'iyosova Zarina Yusuf qizi

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligi rivojlanganlik darajalarini kvalimetrik shkala asosida baholash 160
Niyozova Shahlo Abdusaitovna

Bionika asosida maktabgacha yoshdagi bolalarda ixtirochilik qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali metodlari 167
Jumaboyeva Maxliyo Rashidbek qizi

Talabalarning bilish faolligini oshirishning pedagogik mexanizmlari 172
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi

Kredit-modul ta'lim tizimida talabalar mustaqil ta'limini neyropedagogik yondashuv asosida tashkil etishning pedagogik-didaktik tamoyillari 178
Farrux O'. Ibragimov

Kichik maktab yoshidagi bolalarning o'quv faoliyatiga moslashishining pedagogik-psixologik xususiyatlari 185
G'ofurova Madina Ikromjon qizi

Rashk muammosining ijtimoiy-psixologik mazmun-mohiyati 189
Ummatova Sitora Shavkatulloyevna

Bo'lajak o'qituvchilarda axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirishning ilmiy-nazariy aspektlari 196
Salayeva Sitora Sherali qizi

Nabi Jaloliddin ijodida tarixiy tafakkur va zamonaviylik uyg'unligi 201
Matchanova Mastura Baxrom qizi

Geometriyani o'qitishda interaktiv metodlardan foydalanish 205
Sultonova Dilrabo Yusuf qizi

ESP ta'limida syllabus design va uning arxitektura-qurilish yo'nalishlaridagi ahamiyati 210
Xayitova Dilnoza Bahtiyorovna

Цифровизация и глобализация как факторы трансформации французского языка в XXI веке 214
Давронова Зульфия Бобоевна

Key Highlights of a Dialect for Extraordinary Purposes 219
Berdiyorova Mekhriniso Kholmamatovna

Transformatsion liderning maktabgacha ta'lim tizimidagi strategik va pedagogik ahamiyati 223
Mustafoyev Maqsudbek Olim o'g'li

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Milliy komponentlarga asoslangan tasviriy san'at ta'limining asosiy metodik tamoyillari.............................. 227
Baltayeva Xalima Toraboyevna

Arxitektura ta'limida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishning kompetensiyaviy modeli 231
Abduvosiqova Dilafruz Djalalitdinovna

Bo'lajak tarix o'qituvchisi pedagogik-psixologik tayyorgarligining nazariy-konseptual modeli 236
Toshpo'latova Shaxnoza Shuhratovna

The Impact of the Flipped Classroom Model in Uzbek Secondary Schools: Participation and Engagement 240
Khamidova Shabnam Gulakhmadovna

Sharq va G'arb pedagogik an'analarida sun'iy intellekt vositasida tarbiya jarayonini transformatsiyalash: qiyosiy tahlil va metodologik yondashuvlar.. 244
Jamolova (G'anijonova) Mushtariybegim Bobirjon qizi

Sport tayyorgarligi tizimida trenerlar faoliyatining mazmuni, tuzilishi va zamonaviy talablari 249
Ismailova Dildora Qudratullayevna

Maktabgacha yoshdagi bolalarni son sanoqqa o'rgatishda didaktik vizual vositalarning turlari va ularning pedagogik ahamiyati.. 255
Kushakova Gulnora Egamqulovna, Valiyeva Sabina Shavkat qizi

Bo'lajak tarbiyachilarning kognitiv-integrativ mobilligi, mohiyati va tarkibiy komponentlari........................... 262
Mirzayeva Kamola Ikrom qizi

Kursantlarda kasbiy tayyorgarlikni takomillashtirishda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning psixologik-pedagogik ahamiyati.. 267
Shermatova Nazokat Safarovna

PISA topshiriqlari asosida 5-sinf o'quvchilarining ilmiy tadqiqotlarni loyihalash kompetentsiyasini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.. 271
Zulayxo Mamajanova

Лингводидактические основы развития письменной речи студентов на материале жанра травелога 275
Тахирова Маъсуда Абдужаббор кизи, Хазраткулова Мохира Азизбековна

Migrant oilalarning bola psixikasiga ta'siri 280
Baxtiyor Odilovich Saidov

Трансформация рекламного дискурса в социальных сетях.. 284
Икрамова Мунира Маруфжановна

Bo'lajak biologiya o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini oshirishda web-platformalardan foydalanish modeli 289
Akramova Mohinabonu Mirg'olib qizi

Teaching Translation Equivalence Through Comparative Analysis of Simultaneous and Written Translation: An Experimental Study in Uzbek-English Translation Education................................. 294
Iskandarova Risolat Ravshanbekovna

Oliy ta'limda falsafa fanini o'qitishning ahamiyati va dolzarbligi 299
Ismadiyorov Komil Maxamadiyorovich

Anorganik kimyoda sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan pedagogik tajriba-sinov ishlarining matematik-statistik tahlil natijalari.. 304
Boboyarova Nilufar Saydullayevna

Maktabgacha yoshdagi duduqlanuvchi bolalar nutq nuqsonlarini qo'g'irchoq teatri asosida bartaraf etish texnologiyalarini takomillashtirish 310
Xasanbayeva Gulbahor Nasrullayevna, Arslanova Madina Mansurovna

Musiqa o'qituvchilarida cholg'u ijrochilik ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish (fortepiano asarlari misolida) 313
Rahimberganova Zuhra Shuxrat qizi

Yosh xodimlarni kasbga moslashtirishda zamonaviy pedagogik metodlarning o'rni va ahamiyati 317
Adilov Baxadir Tanatarovich

Bo'lajak o'qituvchilarni millatlararo muloqot madaniyatini rivojlantirishga tayyorlashning diagnostik mezonlari va ko'rsatkichlari 321
Atamuratov Dilshod

Концептуальные основы развития навыков академического вокального исполнительства у студентов образовательных программ по направлению "Музыкальное образование" 325
Ахмедова Чарос Ильхомовна

Muammoli ta'lim orqali o'quvchilarning kognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari........ 332
Bekchanova Sabohat Matrasulovna

Ixtisoslashtirilgan va ijod maktablari direktorlari kreativ salohiyatining tarkibiy tuzilmasi va baholash mezonlari 338
G'aniyeva Zarina Itolmas qizi

Maktabgacha ta'limda inklyuziv muhitni shakllantirish: mavjud muammolar va innovatsion pedagogik yechimlar 342
Gulyamova Aziza Otabek qizi

Bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy madaniyatshunoslik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi 346
Komiljonova Mohinur Alllabergan qizi

Tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida talabalarning global kommunikativ motivatsiyasini shakllantirish: pedagogik yondashuvlar........ 350
Qoravoyeva Shoira Zafarjon qizi

Tafakkur muammosining pedagogik va psixologik asoslari 353
Shixova Inobat Omonovna

Integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy tayyorlashda xorij tajribasi........ 358
Usmanova Shaxnoza Baxodirovna

Arab tilidagi akademik matnlarni o'qib tushunishda sun'iy intellektdan foydalanishning metodik imkoniyatlari........ 363
Xalilova Hilola Sharopovna

Pedagogika ta'lim yo'nalishi talabalarida deontologik kompetentlikning mazmuni, tarkibiy komponentlari va funksiyalari........ 368
Yaqubova Donoxon Xo'janazar qizi

Kognitiv yondashuv asosida sonning butun va kasr qismi qatnashgan tenglamalarni o'qitish metodikasi ... 372
Boboqulova Munisa Shavkat qizi

ARAB TILIDAGI AKADEMIK MATNLARNI O‘QIB TUSHUNISHDA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING METODIK IMKONIYATLARI

Xalilova Hilola Sharopovna
Toshkent gumanitar fanlar universiteti o‘qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada arab tilini xorijiy til sifatida o‘rganuvchilarning akademik matnlarni o‘qib tushunish ko‘nikmalarini rivojlantirishda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning metodik imkoniyatlari nazariy va konseptual jihatdan tahlil qilinadi. Sun’iy intellekt yordamida o‘qish uchun mo‘ljallangan matnlarni o‘rganuvchilarning til darajasiga moslashtirishga bag‘ishlangan zamonaviy empirik tadqiqotlar ko‘rib chiqildi. Natijada sun’iy intellektning akademik matnlarni o‘qib tushunishni rivojlantirishdagi asosiy metodik imkoniyatlari - individual diagnostika, matn murakkabligini adaptiv boshqarish, terminologik tayyorgarlik, o‘qishdan oldingi kognitiv tayanch, individual qayta aloqa, ko‘p manbali o‘qishni tashkil etish va o‘quv jarayonini dinamik qayta moslashtirish sifatida tizimlashtirildi. Arab tilidagi akademik matnlarni o‘qib tushunishni rivojlantirish uchun diagnostika-adaptatsiya-o‘qish-qayta aloqa-qayta adaptatsiya tamoyiliga asoslangan konseptual-metodik mexanizm taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: arab tili, akademik matn, o‘qib tushunish, sun’iy intellekt, adaptiv ta’lim, individuallashtirish, matn murakkabligi, o‘qish strategiyalari, terminologiya, kognitiv tayanch, akademik o‘qish.

Abstract: This article provides a theoretical and conceptual analysis of the methodological potential of artificial intelligence technologies for developing academic reading comprehension skills among learners of Arabic as a foreign language. Contemporary empirical studies on the use of artificial intelligence to adapt reading texts to learners’ language proficiency levels are reviewed. The findings systematize the key methodological applications of artificial intelligence in developing academic reading comprehension, including individual diagnostics, adaptive management of text complexity, terminological preparation, pre-reading cognitive scaffolding, personalized feedback, organization of multi-source reading, and dynamic adaptation of the learning process. A conceptual and methodological mechanism based on the diagnostics-adaptation-reading-feedback-readaptation cycle is proposed for developing academic reading comprehension in Arabic.

Key words: Arabic language, academic text, reading comprehension, artificial intelligence, adaptive learning, personalization, text complexity, reading strategies, terminology, cognitive scaffolding, academic reading.

Аннотация: В статье с теоретической и концептуальной позиций анализируются методические возможности использования технологий искусственного интеллекта для развития навыков понимания академических текстов у изучающих арабский язык как иностранный. Рассмотрены современные эмпирические исследования, посвящённые адаптации текстов для чтения к языковому уровню обучающихся с использованием искусственного интеллекта. В результате систематизированы основные методические возможности искусственного интеллекта в развитии навыков понимания академических текстов: индивидуальная диагностика, адаптивное управление сложностью текста, терминологическая подготовка, когнитивная поддержка перед чтением, индивидуальная обратная связь, организация чтения с использованием нескольких источников и динамическая адаптация учебного процесса. Для развития навыков понимания академических текстов на арабском языке предложен концептуально-методический механизм, основанный на принципе “диагностика-адаптация-чтение-обратная связь-повторная адаптация”.

Ключевые слова: арабский язык, академический текст, понимание прочитанного, искусственный интеллект, адаптивное обучение, индивидуализация, сложность текста, стратегии чтения, терминология, когнитивная поддержка, академическое чтение.

KIRISH

Xorijiy tilni o‘qitishning zamonaviy paradigmasida ta’lim oluvchining tilni faqat kundalik kommunikativ vaziyatlarda qo‘llay olishi yetarli natija sifatida qaralmaydi. Oliy ta’lim bosqichida xorijiy tilni o‘rganuvchilardan ilmiy maqolalar, darsliklar, monografiyalar, akademik ma’ruzalar, sohaga oid manbalar va boshqa yozma materi-

allarni mustaqil o‘qish, ulardagi asosiy va ikkilamchi axborotni ajratish, muallif pozitsiyasini anglash, yashirin mazmunni aniqlash hamda turli manbalardagi ma’lumotlarni taqqoslash talab etiladi. Shu sababli o‘qib tushunish kompetensiyasi zamonaviy til ta’limining muhim natijalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi [1].

Ayniqsa, arab tilini xorijiy til sifatida o‘rganayotgan talabalarda akademik matn bilan ishlash umumiy o‘qish ko‘nikmasidan sezilarli darajada farq qiladi. Arab yozuv tizimining o‘ziga xosligi, qisqa unlilarning yozuvda ko‘pincha ifodalanmasligi, morfologik shakllarning xilma-xilligi, sinonimik birliklarning kengligi, murakkab sintaktik konstruksiyalar, izofa munosabatlari, akademik uslub va terminologik qatlamning mavjudligi o‘quvchidan yuqori darajadagi matnni qayta ishlash qobiliyatini talab qiladi.

Bunday sharoitda o‘qib tushunishni faqat matndagi so‘zlarni tanish yoki savollarga javob berish bilan cheklash metodik jihatdan yetarli emas. O‘quvchi matnning semantik tuzilishini anglay olishi, matn qismlari o‘rtasidagi aloqalarni aniqlashi, oldingi bilimlarini yangi axborot bilan integratsiya qilishi, bevosita ifodalanmagan ma’noni chiqarishi va matn mazmunini tanqidiy baholashi lozim [2].

Bu holat arab tilidagi akademik o‘qishni tashkil etishda ham muhim metodik xulosaga olib keladi: barcha o‘quvchilarga bir xil matn va bir xil topshiriq berish har doim ham optimal natija bermaydi [3].

O‘quvchining individual xususiyatlari masalasida Callowayning tadqiqoti alohida ahamiyatga ega. Muallif o‘qish maqsadi, qiziqish, o‘quvchining matndan kutayotgan tushunish darajasi va matn murakkabliginni tushunish jarayoni bilan bog‘liqligini tadqiq qilgan. Tadqiqot o‘quvchining “nima uchun o‘qiyotgani” va “qanday darajada tushunishga intilayotgani” o‘qish jarayonining muhim individual komponentlari ekanini ko‘rsatadi [7].

Mazkur ilmiy ishlarning umumiy jihati shundan iboratki, o‘qib tushunish oddiy texnik jarayon sifatida emas, balki o‘quvchi - matn - bilim - strategiya - vazifa - kontekst o‘rtasidagi murakkab munosabatlar tizimi sifatida qaraladi [4].

Bugungi kunda mazkur tizimga yangi komponent - sun’iy intellekt qo‘shilmoqda. Generativ sun’iy intellekt o‘quvchi darajasiga mos matn yaratish, matnni soddalashtirish yoki murakkablashtirish, terminlarga kontekstual izoh berish, savollar yaratish, o‘quvchi javoblarini tahlil qilish va individual taqdim etish imkoniyatini beradi. Sun’iy intellektning o‘zi avtomatik ravishda samarali o‘qitishni ta’minlamasligini ko‘rsatadi. Sun’iy intellekt vositasining pedagogik samaradorligi uning qanday metodik tizimga integratsiya qilinishiga bog‘liq [5].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Akademik matnlarni o‘qib tushunishning nazariy asoslari W. Kintschning konstruksiya–integratsiya modelida yoritilib, tushunish matndagi axborotni mavjud bilimlar bilan birlashtirish jarayoni sifatida izohlanadi [6].

C. Perfetti va J. Stafura so‘z ma’nosini matn mazmuniga integratsiyalashning ahamiyatini ta’kidlaydi [8].

L. K. McNeil ikkinchi tilda o‘qib tushunishni lingvistik bilimlar, ona tilidagi o‘qish qobiliyati, mavzuga oid bilimlar va o‘qish strategiyalarining o‘zaro ta’siri orqali tushuntiradi [9].

R. C. Calloway esa o‘qish maqsadi, qiziqish va o‘quvchi erishishga intiladigan tushunish darajasiga e’tibor qaratadi [10]. Ushbu yondashuvlar arab tilidagi akademik matnlar bilan ishlashda terminologik tayyorgarlik va o‘quvchining individual ehtiyojlarini hisobga olish uchun nazariy asos yaratadi.

Sun’iy intellektning o‘qish ta’limidagi imkoniyatlari Aldamen va hammualliflar hamda H. Shafiee Rad tadqiqotlarida o‘rganilgan [11]. Ularda matnlarni til darajasiga moslashtirish va texnologik yordam orqali o‘qib tushunish, o‘quv faolligi hamda mustaqil o‘rganishni qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari ko‘rsatilgan.

Biroq ingliz tili ta’limi sharoitida olingan natijalar arab tilidagi akademik o‘qish uchun bevosita dalil bo‘la olmaydi. Shu bois mazkur maqolada mavjud nazariy va empirik qarashlar asosida diagnostika-adaptatsiya-o‘qish-teskari aloqa-qayta adaptatsiya sikliga tayanuvchi konseptual metodik mexanizm taklif etiladi; uning samaradorligi keyingi tajriba-sinov tadqiqotlarida tekshirilishi lozim [12].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nazariy-konseptual yondashuv asosida olib borilib, unda ilmiy adabiyotlarni qiyosiy tahlil qilish, tizimlashtirish, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tahlil doirasida o‘qib tushunishning kognitiv nazariyalari, ikkinchi tilda o‘qishni rivojlantirish modellari hamda sun’iy intellekt yordamida o‘quv materiallarini moslashtirishga oid tadqiqotlar ko‘rib chiqildi.

Manbalar lingvistik va terminologik murakkablik, o‘quvchining individual xususiyatlari, o‘qish strategiyalari, diagnostika va teskari aloqa imkoniyatlari bo‘yicha taqqoslandi. Tahlil asosida arab tilidagi akademik matnlar bilan ishlashga mo‘ljallangan konseptual metodik mexanizm ishlab chiqildi.

Tadqiqot doirasida tajriba-sinov o‘tkazilmaganligi sababli xulosalar nazariy umumlashtirish va metodik takliflar bilan chegaralanadi [13].

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil asosida akademik o'qib tushunishning lingvistik, mazmuniy, inferensial, diskursiv va tanqidiy-integrativ komponentlari tizimlashtirildi. Ushbu komponentlarga muvofiq, sun'iy intellektdan foydalanishning asosiy metodik yo'nalishlari sifatida individual qiyinchiliklarni aniqlash, matn murakkabligini moslashtirish, terminologik va kognitiv tayanch yaratish, ko'p manbali o'qishni tashkil etish hamda individual teskari aloqa taqdim etish ajratildi. Natijada diagnostika-adaptatsiya-o'qish-teskari aloqa-qayta adaptatsiya sikliga asoslangan konseptual mexanizm taklif qilindi. Mazkur mexanizmda o'quv materialini tanlash va keyingi topshiriqlarni belgilash talabaning o'qish natijalariga bog'lanadi; sun'iy intellekt yaratgan materiallar va baholash natijalarining o'qituvchi tomonidan tekshirilishi nazarda tutiladi. Mexanizmning arab tilidagi akademik o'qib tushunishga ta'siri keyingi empirik tadqiqotlarda baholanishi lozim [14].

Tadqiqot natijalari sun'iy intellektning akademik o'qib tushunishni rivojlantirishdagi asosiy qiymati uning matn yaratish qobiliyatida emas, balki o'quvchi va o'quv materiali o'rtasidagi nomuvofiqlikni dinamik boshqarish imkoniyatida ekanini ko'rsatadi.

Mavjud reading comprehension modellarini tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, o'qish jarayonida matn, o'quvchi, strategiya, bilim va topshiriq o'rtasidagi o'zaro munosabat muhim hisoblanadi. Oo Tun Zaw va Habók tomonidan ishlab chiqilgan modelda ham reading instruction reader, strategy, text va task omillarini o'zaro bog'lagan holda rejalashtirish, faoliyat, refleksiya va baholash sikliga joylashtiriladi. [15]

Muhim jihat shuki, sun'iy intellekt ushbu komponentlar o'rtasidagi bog'lovchi adaptiv mexanizm sifatida joylashtirilishi mumkin. Bunda quyidagi farqni ajratish lozim:

1. **An'anaviy metodika**

   O'qituvchi → matn → topshiriq → talaba → baholash

2. **Raqamli metodika**

   AI → matn → topshiriq → talaba → avtomatik feedback

3. **Adaptiv metodika**

   diagnostika → individual profil → moslashtirilgan matn → topshiriq → natija → AI tahlili → qayta moslashtirish → yangi matn/topshiriq.

Demak, bizning taklif qilayotgan metodik mexanizmimizning yangiligi sun'iy intellektning mavjudligida emas, balki sun'iy intellekt yordamida o'quv jarayonining siklli va dinamik xarakterga ega bo'lishida [16].

Metodik mexanizmning ilmiy ahamiyati

Taklif etilayotgan mexanizmning ilmiy ahamiyati uning bir nechta mavjud nazariy yo'nalishlarni bitta tizimga birlashtirishida namoyon bo'ladi.

Nazariy asos	Mazkur metodik mexanizmdagi funksiyasi
Kintsch modeli	Matnni chuqur semantik va konseptual qayta ishlash
Perfetti	So'z/termin va matn mazmunini integratsiya qilish
McNeil modeli	L2 knowledge, background knowledge va reading strategiyalarini hisobga olish
Calloway modeli	Qiziqish, o'qish maqsadi va kerakli tushunish darajasini hisobga olish
Oo Tun Zaw-Habók modeli	Jarayonning siklikligi, refleksiya va baholash
Biryu-kova modeli	Ilmiy-texnik/akademik matn va kasbiy yo'nalganlik
AI adaptiv ta'lim	Individual diagnostika, matn moslashtirish va feedback

Shu asosda taklif etilayotgan modelni quyidagicha ifodalash mumkin:

O'qib tushunishni rivojlantirish nazariyasi + individualizatsiya + akademik matn + adaptiv AI + dinamik feedback = adaptiv akademik reading metodikasi [17].

Sun'iy intellektning chegaralari

Sun'iy intellektning metodik imkoniyatlari bilan bir qatorda uning cheklovlarini ham hisobga olish zarur.

Birinchidan, sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan yoki o'zgartirilgan matnning mazmuniy adekvatligi nazorat qilinishi kerak. Ayniqsa, akademik va sohaga oid materiallarda termin yoki faktning noto'g'ri talqin qilinishi o'quvchining noto'g'ri bilim shakllantirishiga olib kelishi mumkin [18].

MAKTAB TA'LIMI SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Ikkinchidan, sun'iy intellekt o'quvchining o'rniga kognitiv faoliyatni bajarmasligi lozim. Agar talaba har bir savolga tayyor javobni sun'iy intellekt orqali olsa, texnologiya reading comprehensionni rivojlantirish o'rniga mustaqil fikrlashni kamaytirishi mumkin [19].

Uchinchidan, sun'iy intellekt fikr mulohaza o'qituvchi nazoratini butunlay almashtirmasligi kerak. O'qituvchi sun'iy intellekt tomonidan berilgan tahlilning pedagogik jihatdan to'g'riligini tekshiruvchi ekspert sifatida qoladi [20].

XULOSA VA TAKLIFALAR

Arab tilidagi akademik matnlarni o'qib tushunishni rivojlantirishda sun'iy intellektdan foydalanishning metodik imkoniyatlari keng ekanini, biroq ushbu imkoniyatlarni alohida texnologik funksiyalar sifatida emas, balki yaxlit pedagogik tizim tarkibida qo'llash zarurligini ko'rsatdi.

Ushbu imkoniyatlarning o'zaro integratsiyasi natijasida diagnostika → adaptatsiya → o'qish → feedback → qayta adaptatsiya sikliga asoslangan metodik mexanizm taklif qilindi.

Mazkur mexanizmning asosiy farqi sun'iy intellektdan oddiy elektron lug'at, tarjimon yoki matn generatori sifatida foydalanishdan iborat emas. bu yerda o'quvchining individual ehtiyojlarini aniqlovchi, o'quv materialini moslashtiruvchi, o'qish natijalarini tahlil qiluvchi va keyingi rivojlanish bosqichini belgilovchi adaptiv pedagogik vosita sifatida talqin qilinadi.

Shuningdek, arab tilidagi akademik matnlarni o'qib tushunishni rivojlantirishda matnning faqat lingvistik murakkabligini emas, balki terminologik, konseptual, diskursiv va kognitiv murakkabligini ham hisobga olish zarurligi asoslandi. Bu esa kelgusida B1-C1 darajadagi ta'lim oluvchilar uchun bir mavzu doirasida bosqichma-bosqich murakkablashib boruvchi akademik matnlar tizimini ishlab chiqish imkonini beradi.

Shu jihatdan, mazkur maqolada ishlab chiqilgan konseptual mexanizm kelgusidagi empirik tadqiqot uchun nazariy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Keyingi bosqichda ushbu mexanizm asosida arab tilidagi akademik matnlarni o'qib tushunishni rivojlantirishning adaptiv metodik modelini ishlab chiqish, uning komponentlari, tamoyillari, pedagogik shart-sharoitlari, diagnostik mezonlari va tajriba-sinov mexanizmlarini aniqlash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kintsch, W. (1998). Comprehension: A Paradigm for Cognition. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Kintsch, W., & Rawson, K. A. (2005). Comprehension. In M. J. Snowling & C. Hulme (Eds.), The Science of Reading: A Handbook. Oxford: Blackwell.
3. Perfetti, C. A., & Stafura, J. (2014). Word knowledge in a theory of reading comprehension. Scientific Studies of Reading, 18(1), 22-37.
4. Perfetti, C. A., & Yang, C.-L. (2008). Comprehension skill and word-to-text integration processes. Applied Cognitive Psychology, 22(3), 303-318.
5. Grabe, W. (2009). Reading in a Second Language: Moving from Theory to Practice. Cambridge: Cambridge University Press.
6. McNeil, L. K. (2009). A Second Language Reading Model of Interaction and Influence. PhD Dissertation. Washington State University. (Rex Libraries)
7. Calloway, R. C. (2019). Why Do You Read? Toward a More Comprehensive Model of Reading Comprehension: The Role of Standards of Coherence, Reading Goals, and Interest. PhD Dissertation. University of Pittsburgh. (D-Scholarship)
8. Oo, T. Z., & Habók, A. (2020). The Development of a Reflective Teaching Model for Reading Comprehension in English Language Teaching. International Electronic Journal of Elementary Education, 13(1), 127-138. (Международный журнал начального образования)
9. Oo, T. Z., Habók, A., & Józsa, K. (2023). Qualifying Method-Centered Teaching Approaches through the Reflective Teaching Model for Reading Comprehension. Education Sciences, 13(5), 473. (MDPI)
10. Бирюкова, Ю. Н. (2016). Интегративная модель обучения чтению как компоненту профессиональной деятельности переводчика (английский язык, специальность "Информатика и вычислительная техника"). Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. Российский университет дружбы народов. (РГРУ Репозиторий)
11. Aldamen, H., Alnemrat, A., Al-Deaibes, M. A., & Alsharefeen, R. (2026). Using AI to adapt reading input for mixed-proficiency EFL learners. Frontiers in Education, 11, 1737903. (Frontiers)
12. Zou, D., & Jeon, J. (2025). Generative AI in the language classroom: A systematic review. Interactive Learning Environments.
13. Mohebbi, A. (2024). Enabling learner independence and self-regulation in language education using AI tools: A systematic review. Cogent Education.

14. Shafiee Rad, H. (2025). Reinforcing L2 reading comprehension through artificial intelligence intervention: refining engagement to foster self-regulated learning. Smart Learning Environments.
15. Lin, C.-C. (2025). Enhancing English reading comprehension, learning motivation and attitude through AI-supported pre-reading scaffolding. Journal of Computer Assisted Learning.
16. Sweller, J. (1988). Cognitive load during problem solving: Effects on learning. Cognitive Science, 12(2), 257-285.
17. Jeon, E. H., & Yamashita, J. (2014). L2 reading comprehension and its correlates: A meta-analysis. Language Learning, 64(1), 160-212.
18. Horiba, Y. (1996). Comprehension processes in L2 reading: Language competence, metacognition, and motivation. The Modern Language Journal, 80(3), 272-288.
19. Krashen, S. D. (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. London: Longman.
20. Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (1996). Language Testing in Practice. Oxford: Oxford University Press.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02	Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo‘yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqichlari bo‘yicha)
13.00.07	Ta’limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(1)

© Materiallar koʻchirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida koʻrsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan
Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№C–5669363 reyestr raqami tartibi boʻyicha roʻyxatdan oʻtkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.